

Osobnost Antonína Daniela si dodnes ještě někteří jeho někdejší žáci pamatují ze svých dětských let na základní škole, mezi Romy je znám také jako „Tonda učitel“. Školské vzdělání mělo pro život Antonína Daniela význam v několika rovinách – nejprve v rovině osobní, která ho dovedla až ke studiu jazyků na Masarykově univerzitě v Brně; poté v rovině profesní – kdy působil jako učitel, později jako ředitel na základním stupni a pedagogické vzdělání si doplnil na univerzitě v Olomouci; a také v letech 1969-1973, kdy na nejvyšší úrovni koordinoval práci Svazu Cikánů-Romů na úseku školství.

Antonín Daniel se narodil 16. prosince 1913 v Oslavanech jako druhorozený syn Amálie a Josefa Danielových. Otec Josef Daniel (1890-1937) byl po celý svůj život zaměstnán v oslavanské elektrárně, která je historicky známa také jako nejstarší tepelná elektrárna v českých zemích. Rodiče Danielovi dbali na povinnou školní docházku všech svých dětí, synů i dcer. Antonín spolu se svou mladší sestrou Annou (1921-1999) patřili ve své generaci mezi vůbec nejnadanější žáky místní Národní školy v Oslavanech. Talentovaný Antonín pokračoval po páté třídě oslavanské školy do primy osmiletého Blahoslavova reformního reálného gymnasia v blízkých Ivančicích. V předposledním roce jeho studia bylo v důsledku ministerské školní rady (která rozhodla o úsporných opatření z důvodů velké hospodářské krize) toto gymnázium redukováno na pouze čtyřleté, a žáci starších ročníků byli umisťováni do gymnázií v okolních městech. Vlivem těchto okolností absolvoval oktávu na Reformním reálném gymnasiu v Tišnově, kde také 4. června 1936 úspěšně odmaturoval. Významnou oporou byl v době tišnovského studia pro mladého Antonína jeho strýc z matčiny strany Josef Daniel (1893-1943), který měl v Tišnově obchod s textilem.

Po maturitě se student Daniel úspěšně přihlásil na Filosofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně ke studiu francouzštiny a angličtiny. Do jeho studií ale v letech 1938-1945 následně několikrát po sobě zasáhly velké dějiny: nejprve byl jako student prvního ročníku povolán v rámci všeobecné mobilizace ČSR, o rok později byly české vysoké školy uzavřeny. Po válce, kterou prožil jako totálně nasazený pracovník v Brně, se ke studiu ihned vrátil – a k Filozofické fakultě si přibral ještě studium Právnické fakulty. Tato svoje studia ale již nedokončil – rozhodl se založit rodinu a v roce 1948 se oženil. Věnoval se práci učitele – nejprve působil v Pozlovicích a v Havřicích u Uherského Hradiště, později v Brně. V průběhu své práce učitele si vysokoškolské vzdělání doplnil v roce 1956 na pedagogickém institutu při Univerzitě Palackého v Olomouci.

Antonín Daniel se už na ivančickém gymnáziu projevil jako mimořádně jazykově nadaný. Díky jeho pozdějšímu přátelství s lektorem angličtiny na Masarykově univerzitě, britským lingvistou S. E. Mannem, se zachoval Antonínův studentský rukopis dějin Oslavan v jeho rodném romském jazyce. Začátek tohoto textu uvádí čtenáře mezi oslavanské Romy takto: „Kana džas Oslavanatar ke Letkovica dikas pre čáči strana tikno údoličkos, kaj pes duje stranenca rozprostírinen tikne kerore vaj kaštune verda. Dohromady savore éhi bíš héli. Éhi odova o rom. Khatar jon avle? “ - „Když jdeme z Oslavan k Letkovicím, vidíme na pravé straně malé údolíčko, po jehož obou stranách se rozprostírají malinké domky nebo dřevěné vozy. Celkem jich je tam dvacet. Bydlí tam Romové. Odkud přišli?...“

V této své kompozici v romštině pokračuje gymnazián Daniel na dalších deseti stránkách a vypráví nejen příběh historie (původu) Romů, ale hlavně zapisuje mezi Romy v Oslavanech ústně tradovaná vyprávění o tamějších nejstarších romských rodech a také dvě romské pohádky.

Tyto Danielovy studentské zápisky jsou historicky vůbec jedny z nejstarších romských textů – v té době

byla psaná romština u nás neznámá, romské knihy a časopisy i ve světě teprve začínaly. Mohli bychom se ptát: Jak to Antonína napadlo, zapsat text romsky? Uměl perfektně česky, učil se německy a francouzsky, odkud přišla jeho inspirace zapsat v rodné řeči vzpomínky místních Romů?

S britským lektorem Mannem se setkal později – přibližně v době, kdy maturoval, a pracovali spolu na romském překladu části Nového zákona – Skutcích apoštolských. Překlad pak S. E. Mann dokončoval ještě s manželi Růžičkovými z romské kolonie z Brna a knížečka tohoto biblického textu pod názvem „O keriben pal e Devleskere bičhade“ vyšla v roce 1936 v Praze. Jde vůbec o nejstarší romské texty, na kterých v českých zemích pracovali Romové jako překladatelé. Antonín Daniel se po válce věnoval překladům ještě několikrát: po válce přeložil do romštiny spisek J. A. Komenského „Pravidla života“ a překládal také zdravotně osvětové texty, které vydalo Ministerstvo zdravotnictví jako gramofonovou desku. V té době také už pomýšlel na to, že by Romové měli mít svůj vlastní časopis. Tuto myšlenku se mu podařilo nakonec realizovat až o mnoho let později.

V letech 1970 – 1973 vycházel v Brně časopis Románo l'il – Romský list, který je vůbec nejstarším romským periodikem u nás. V redakci časopisu pracovali Romové i neromové, vydavatelem byl Svaz Cikán-Romů a šéfredaktorem byl Antonín Daniel. V časopise vycházelo nejen zpravodajství z činnosti Svazu a komentáře k soudobým událostem, ale také fejetony, povídky, pohádky, písňové texty, reportáže a další. Na stránkách tohoto časopisu dostali poprvé prostor romští spisovatelé, kteří se později stali významnými tvůrci: Andrej Giňa, Tera Fabiánová, Andrej Pešta a jiní. Práce redakce, pro kterou pracoval i romský historik Bartoloměj Daniel, byla na vysoké profesionální úrovni a tato doba je nejdůležitějším historickým milníkem v procesu písemné standardizace romského jazyka u nás.

Antonín Daniel (1913-1996) se řadí mezi nejvýznamnější historické osobnosti jak svou péčí o rodnou romštinu a hrdostí na ni, tak také svou aktivní občanskou angažovaností, zejména podporou vzdělávání romských dětí, které také jako učitel věnoval celý svůj profesní život.